

Egressy Zoltán

Hold onJelenkor Kiadó
Budapest, 2019

Fodor Balázs

KÖZÖS TÖBBSZÖRÖS

Mindennél súlyosabban, fejünk ellen-
állhatatlanul húzza a gravitáció,
s egyúttal teljesen súlytalanul.
Magányunk az asztronautáé, aki
a Holdról figyel, amint egy
kisbolygó a Földre csapódik.

Pál Sándor Attila: *Bordal*

A sas leszállt és száz évvel később az emberiség megsemmisítette a Holdat, mint ahogy önmagát is minduntalan pusztítja, mi mással, mint folyamatos teremtésvágyával. A holdra szállás évfordulójára a Jelenkor Kiadó gondozásában megjelent *Hold on* című regényével Egressy Zoltán mintha végérvényesen be akarná temetni az árkot a magaskultúra és a sci-fi zsánერიrodalma között, amire alighanem éppen ez a kvázi második űrkorszak lehet a legmegfelelőbb alkalom. Neil deGrasse Tyson amerikai asztrofizikus annak a jelenségnek a bemutatásával kezdi *Terítéken a világegyetem* című könyvét, miszerint az elmúlt években nem telt el úgy hét, hogy ne történt volna valamilyen kozmikus felfedezés. Ezek a nagyközönséget is fogékonyabbá teszik a világegyetem megértésére, amit a tudományos-fantasztikus filmek és tudományos műsorok megszorodása is bizonyít.

Az űrverseny 1975-ös lezárásáig a keleti és nyugati erőik ideológiai, technológiai és fegyverkezési versengése az egész szocialista blokkban, így hazánkban is már-már kozmikus hullámokat gerjesztett. A szovjet hősök – amilyen Gagarin és Tyereskova volt, aki Budapestre is ellátogatott, hogy egy felvonulás keretei között köszönthessék a kisdobosok – ikonizálása kulturálisan is meghatározó erőteret alakított ki. Stanisław Lem írásai – melyekből egyazon évben született a *Pirx kapitány* című tévésorozat és Tarkovszkij *Solarisa* –, Altorjai Sándor 1967-es *Űrséta* című festménye, de a balatonszéplaki Orion bár enteriőrje is jól mutatják, milyen mélyen gyökeret eresztett a magyar kultúrában a tudománnyal kéz a kézben járó fantasztikum.

Ebbe az előképbe illeszti bele visszaemlékező regényét Egressy Zoltán, szaktudományilag és kultúrtörténetileg is bejárva a téma minden szegletét. A könyv folyamatosan reflektál is erre a pozícióra, amikor Arthur C. Clarke-ot, Percy Bysshe Shelley-t, a Beatlest, illetve a *Solarist* említi, ami pedig a tudományos oldalt illeti, Richard Dawkins replikáns elméletéről, vagy éppen a szöveget indító szacikk kapcsán, a szoláris minimumról is olvashatunk a kötetben. Mondhatnánk: Egressy Zoltán igyekezett megkötni a két ujj közé a pulóvert.

De térjünk vissza egy bekezdés erejéig a Földre. Mára elérkeztünk ugyanis abba a korba, amikor a sci-fi által megálmódott események egy része már múltnak, a történelmünk egy szeletének tekinthető, a zsánerkönyvek és -filmek szerzői által konstruált technika egy része azonban továbbra is csak az alkotók fantáziájában létezik, ugyanakkor a tudományos-fantasztikus irodalom problémafelvetései továbbra is jelen idejűek. Ez a jelenség az elmúlt tíz év hazai képzőművészeti áramában is jól megfigyelhető. Elég, ha Martin Henrik, Debreczeni Imre, Szabó Ottó Robotto, Retkes Máté, az Implausible Works vagy Deim Balázs munkáira pillantunk, ám talán még jelentősebbnek tűnik ez a tendencia, ha olyan alkotókat veszünk szemügyre, akik életművében az űrtudomány nem kizárólagos tematikaként van jelen, munkásságukat mégis jelentősen befolyásolta. Gondoljunk csak a Munkácsy Mihálydíjas iski Kocsis Tibor Luna-sorozatának fotorealista szénrajzaira vagy Drégely Imre Hold relikviáira.

Laád Szabolcs több idősíkon futó története, amelyet Egressy Zoltán elénk tár, a Holdon kutató biológus visszaemlékezéseiből rajzolódik ki, és egyaránt hordozza napjaink politikai és társadalmi korrajzát, valamint az elmúlt évszázad tudományos és áltudományos felvetéseit. 2011-ben *A science fiction látnokai* címmel a Discovery Channel indított

útjára egy dokumentumfilm-sorozatot, mely Ridley Scott műsorvezetésével mutatta be a tudományos-fantasztikus irodalom és filmek által előrevetített technikai fejlődésnek az új évszázadra megvalósult eredményeit. A nyolcrészes széria Mary Shelley-től és Verne Gyulától kezdve H. G. Wellsen, Isaac Asimovon át a már említett Arthur C. Clarke-ig, Philip K. Dickig, Robert Heinleinig és a végére kissé erőltetetten George Lucasig veszi sorra, hogy az alkotók elképzeléseiből milyen technikai megoldások valósultak már meg. Ezek között említhetjük például a műholdas telekommunikációt és a mobiltelefont, H. G. Wells halálsugara, vagy éppen az Egressy-regényben is felvetett teleportáció és a refrénként visszatérő időutazás azonban egyelőre még nem megoldott.

Egressy kötetének központi karaktere a kétezres éveknek megfelelően megalkotott fiatal értelmiségi attitűdjével és az ehhez rendelt személyiségjegyekkel, elköteleződési problémákkal, kiégéssel, motiválatlansággal küzdő, saját helyét kereső, mégis magabiztos fiatalember. A kötet helyenként finom társadalomkritikáját, politikai felhangjait, mint a többször említett, húszas évek végi titokzatos eltűnéseket tekinthetnénk tradicionális disztópikus sci-fi alaphelyzetnek is, amelyben egy korszak társadalmi, gazdasági és aktuálpolitikai helyzetét vetíti előre a szerző, és amelyben a technikatudományos háttér csupán díszlet, nem pedig ok, ahogy a *Csillagok háborúja*-, vagy akár a *Mad Max*-univerzumban.

A könyv évtizedeket felölelő cselekménye klasszikus sci-fi tematikák mentén is értelmeződhet. Ennek egyik eszközeként Egressy vissza-visszatérő motívumokat és szereplőket használ, amelyek és akik által az itt-ott feldobott időutazás lehetősége is végigvonul a könyvön. Apáti Anna megjelenése és eltűnése, majd pedig újbóli felbukkanása, valamint Dr. Laád Bulcsú, az álomirtást és a halhatatlanságot kutató polihisztor rokon (hiszen kinek a családjában ne volna egy?) karaktere cseppenként adagolva mindvégig fenntartja ezt az eshetőséget, jóllehet utóbb minduntalan elvetődik. Az elbeszélés egy pontján Laád Szabolcshoz egy öregember kopogtat be, és elmeséli neki huszonöt évvel korábban, egy bizonyos Dr. Laád Bulcsúval történt különös találkozását. Az MZ/X-szerű távoli felmenő szerepe nagyjából ennyiben ki is merül, ugyanakkor az élmény, elhatározás, cselekvés, szerelem, kiábrándultság, motiválatlanság, apátia cirkulációja a cselekmény utolsó harmadában a Holdon kutató biológus, Laád Szabolcs életében is megismétlődik. Az ismétlődés során újra feltűnik Anna, a szerelem is.

A korábbi futólagos találkozásnál – egy katasztrófaturista lány és az éppen demotiváltságában is önelégült Szabolcs közötti alkoholgőzös beteljesületlen éjszakánál – jóval tartalmasabb ráadásul ez a második összekapcsolódás. Ám a kettejük közötti viszony így is törekeny és egy úrsétán történt balesetnek köszönhetően rövid életű marad, hogy ezt követően Szabolcs újabb apátiába zuhanjon a lelkiismeret és egyfajta kollektív emberi büntudat miatt.

„Az ember életet hozott erre az égitestre, aztán szokása szerint elbaszott mindent. Sikerült olyan kísérletet végrehajtani, amely miatt lakhatatlanná vált a meghódított Hold” (245). Az említett, egy rosszul sikerült robbantás nyomán kialakuló katasztrófát követően Szabolcs, aki ekkorra saját elhatározásából teljesen magára maradt, egy újabb véletlennek köszönhetően rájön, hogy ami a kutatásaiból – vagyis abból, hogy önmagát reprodukálni képes entitásokat hozzon létre – hiányzott, az a Holdpor nevű anyag. És ennek a nélkülözhetetlen komponensnek a segítségével megteremti a replikánsokat (újabb kikacsintás a sci-fi filmművészet egy remekére, Ridley Scott Philip K. Dick regénye alapján forgatott *Szárnyas fejvadászára*), amelyeket lázárzsigáknak nevez el, és egyik fő jellemzőjükként az időbeliség nyelvi kifejeződési problémáját határozza meg, majd utolsó telepesként él velük a Holdon.

A cselekmény az elbeszélő Laád Szabolcs jelenében ér véget, valahol a huszonegyedik évszázad közepe táján, ahogy a kutató szkafanderbe bújva végső útjára indul az űrbe, hogy a könyv ciklikusságát tekintve várhatóan – a fizika törvényeinek viszont ellentmondva – rábukkanjon az űrruhában lebegő Apáti Annára. S e szerelmi űrodüsszeia, habár a precízen szerkesztett könyvben patikamérlegen kimérve jelenik meg, kissé súlytalanul lebeg el, akár a két szkafander a világmindenségben.

Úgy érzem, Egressy Zoltán brilirozó kötésmintája tényleg magába foglalja mindazt a tudást és ismeretet, amit a téma kíván, mégis mintha ezért a műfaji beágyazottságért cserébe a szerző itt-ott a feszültséget áldozná be. A témák ugyanis: a holdi telepek, majd azok emberi megsemmisítése, a replikánsok és teremtőjük közötti kapcsolat, vagy akár az ellebegő asztronauták és az igazából soha meg nem élt szerelem önmagukban is megállnák a helyüket. Annál is inkább, mert az idősíkokkal igen bátran, mégis követhetően bánó szerző ezzel önmaga vagy éppen az olvasó replikáns voltára is utalhat, így egyedülálló kapcsolatot alakíthat ki a regény befogadójával. A *Hold on* fontos könyve lehet korunknak, amelyben a szoláris minimum a nem túl távoli jövőt jelenti. És mivel úgy tűnik, az idő valamifajta megfejthetetlen rendezőelve a könyvnek,

zárásként Kele Fodor Ákos *A ha felfedezése* című versét idézném a kötettel kapcsolatban. „Mi mind a tagolatlan időben, annak / mozgásalakzataiban keveredve éltünk. / Ám egyszer ebben a jelenbeli állapotban / megnyílt az emberi tudatban az eljövendő / múlt, mely reverzibilis, így a megébredő nyelv / formája által, a ha felfedezése révén / distinkciók szaporodása következik be, / fennáll az elkülönülés szigorú szabálya, / ez megteremti a viszony logikus világát / és főbb hibáit, amik ésszel elérhetőek, / így létrejött a paradoxonok egyesített / jegyzéke. Széttörözött az anyag, s a megvont / éles határait elérve a létezőkbe / résmentesen behelyezte magát a tér is.”